

УДК 378.937

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЗДАТНОСТІ ФАХІВЦЯ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ**

В.К.Звекова

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті досліджена проблема оптимізації професійної компетентності майбутніх вчителів під час організації дозвілля з дітьми із обмеженими можливостями; визначені компоненти готовності до професійної діяльності та складової професійної компетентності майбутнього фахівця. Обґрунтовується забезпечення готовності фахівців у системі освіти дітей з обмеженими можливостями до розв'язання сучасних проблем виховання.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній учитель, вихователь, дозвіллева діяльність, діти з обмеженими фізичними можливостями.

Забезпечення потреб дитини, створення умов для її повноцінного особистісного розвитку – один із найважливіших пріоритетів політики кожної держави і моральний обов'язок кожного українського громадянина. Діти-інваліди, перебуваючи в умовах інтернатного закладу або на вихованні в сім'ї, позбавлені можливості вести повноцінний спосіб життя, виявляються невідповідними до нього у відкритому середовищі. Воно не відповідає їхнім потребам, має бар'єри у спілкуванні. Інвалідність дитини обмежує її участь в активній діяльності. Така дитина відірвана від багатьох подій життя, важливих для її формування як особистості. Це позначається на її баченні самої себе, на адекватності самооцінки. Неадекватна, занижена самооцінка суттєво впливає на поведінку дитини. Її невпевненість у власних силах знижує можливість досягнути успіху. Хвора дитина, внаслідок викликаних нездоров'ям обмежень, вважає себе неповноцінною людиною. Особливе місце в житті дітей з обмеженими фізичними вадами відіграють батьки, вчителі, вихователі. За умов соціально-економічних змін в Україні, відродження національної системи освіти особливого значення набуває формування духовної культури молоді. У Національній доктрині розвитку освіти наголошується, що одним із пріоритетних напрямків реформування освіти визначається підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку. Цим зумовлено підвищення вимог щодо професійних та особистісних якостей сучасного вчителя. Його статус і роль визначаються професійною підготовленістю, сформованістю його професійно-педагогічних якостей, серед яких уміння організовувати позашкільну діяльність учнів посідає особливе місце.

Метою статті є висвітлення проблеми професійної компетентності майбутніх учителів щодо їх готовності до організації дозвіллевої діяльності з дітьми із обмеженими фізичними можливостями.

Забезпечення готовності майбутніх фахівців системи освіти до розв'язання сучасних проблем виховання дітей та учнівської молоді є ключовим питанням реалізації Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні, яке тісно пов'язане з реалізацією компетентісного підходу до навчання студентів. На нашу думку, структура професійної компетентності вчителя як вихователя складається з таких видів компетенцій: функціональної (загальнопрофесійні, професійні та спеціальні педагогічні знання й уміння, способи діяльності, що необхідні для успішної реалізації виховних завдань у самостійній діяльності, діагностики і проектування виховного процесу), нормативно-правової (знання основних положень державних нормативно-правових актів, що регулюють функціонування освітньої сфери в Україні, володіння навичками самостійного опрацювання та засвоєння змісту нових документів, які унормовують виховний процес у закладах освіти), соціальної (соціальна відповідальність за результати своєї праці; вміння навчати, розвивати й формувати, доводити, переконувати й аргументувати), комунікативної (уміння встановлювати контакти, узгоджувати свої дії, обирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, підтримувати діалог, прогнозувати можливі напружені міжособистісні ситуації, не допускати конфліктних ситуацій, уміти вирішувати конфлікти). Найсуттєвішими вимогами до особистості педагога як вихователя є: вихованість (ввічливість, стриманість, тактовність, справедливість, охайність, загальна культура: правова, політична, екологічна, естетична, трудова, мовна тощо), моральна стійкість, високий рівень культури

спілкування, гуманність (доброта, співчутливість, чесність, щирість, привітність, толерантність, володіння своїм психічним станом), вимогливість, енергійність, дисциплінованість, товариськість, ерудованість, об'єктивність, творчість.

Останнім часом набуває актуальності проблема дослідження готовності як складової професійної компетентності. Так, Н.Яременко підкреслює, що готовність і здатність на високому рівні організовувати навчально-виховний процес є компонентами професійної компетентності.

Дослідження освітньо-кваліфікаційних характеристик вчителя (С.Болтівець, Н.Ничкало, С.Ніколаєва, Г.Півняк, Г.Рогова, М.Фіцула) свідчить, що структуру готовності до професійної діяльності складають базові знання з педагогіки, а саме: історичні аспекти виховання й навчання дітей і молоді; сучасні концепції розвитку, виховання й формування особистості, закономірності та умови забезпечення ефективності цих процесів; вплив довкілля на розвиток і виховання особистості дитини; зміст освіти в національній школі; специфіка й компоненти виховної роботи; принципи виховання; напрями виховання; виховання та самовиховання; взаємозв'язок школи, сім'ї, громадськості у вихованні дитини; принципи навчання; завдання, зміст, форми та методи організації навчально-виховного процесу; контроль навчально-пізнавальної діяльності школярів; закономірності вікового, статевого та індивідуального розвитку дитини, їх урахування у навчально-виховному процесі; індивідуалізація та диференціація навчання й виховання; принципи управління освітою; внутрішньошкільне управління.

Одним з найактуальніших питань сьогоденної системи освіти є інтеграція дітей з обмеженими функціональними можливостями та особливими потребами у єдиному освітньому просторі.

Базові знання вчителя з певної навчальної дисципліни відображають такі елементи готовності: теоретичні основи методики викладання навчальної дисципліни; педагогічні й психологічні основи методики; сучасні концепції викладання навчального предмета в загальноосвітній школі; цілі, задачі й засоби навчання предмета в різних класах загальноосвітньої школи; шляхи використання сучасних технічних засобів навчання; концептуальна основа та структура альтернативних підручників; організація процесу навчання; планування процесу навчання, його засади й одиниці.

Такий компонент готовності, як процесуальний (або діяльнісний), передбачає озброєння майбутніх фахівців професійно-педагогічними вміннями, серед яких провідного значення мають вміння планувати й конструювати педагогічну діяльність; встановлювати гуманістичні взаємовідносини з усіма учасниками навчально-виховного процесу; здійснювати педагогічне спілкування, спрямоване на розвиток особистості співрозмовника; діагностувати рівень розумового, морального, емоційно-вольового, фізичного розвитку дітей; застосовувати ефективні засоби навчання, виховання й розвитку залежно від вікових та індивідуальних особливостей дітей; висувувати перспективні задачі розвитку учнів та саморозвитку; досліджувати інноваційний педагогічний досвід; аналізувати свій досвід роботи й рефлексувати результати з наступною оптимізацією навчально-виховного впливу на школярів; забезпечувати власне професійне самозростання й самотворення.

Основними професійно-психологічними вміннями у структурі готовності є такі: аналізувати своєрідність пізнавальних процесів учнів; виявляти їхні індивідуально-психологічні особливості сприйняття, мислення, пам'яті; діагностувати актуальний та перспективний розвиток особистості дитини, виявляти фактори її соціалізації; створювати позитивну мотивацію навчання; формувати позитивне ставлення школярів до навчальної та суспільно-корисної діяльності; вивчати індивідуальні особливості характеру дітей, розробляти психологічні характеристики особистості учня та учнівського колективу; проводити психодіагностичні дослідження; розкривати специфіку впливу навчально-пізнавальної діяльності на розвиток здібностей учнів; здійснювати психолого-педагогічний аналіз уроку й навчально-виховного процесу в цілому; виявляти стан психологічного клімату в педагогічному колективі, причини конфліктів. У дітей з особливими потребами розвиток психічних функцій відхиляється від норми, тому особливо актуальним стає завдання соціальної адаптації під час дозвілля. Розвиток механізмів адаптації у дітей з особливими потребами має свою специфіку. Дефект, що має різну етіологію і різні прояви, негативно позначається на розвитку психіки дитини, її адаптації до сучасного світу. Проте долю особистості вирішує не сам по собі дефект, а його соціальні наслідки.

Індивідуальна та групова робота організується в позашкільному навчальному закладі для його вихованців і проводиться з використанням різних організаційних форм проведення навчально-виховного процесу: заняття, урок, індивідуальне заняття, фізкультурно-оздоровчі та навчально-тренувальні заняття, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на земельних ділянках, на природі тощо.

Групові заняття можуть організуватися також у формі екскурсій, експедицій, спортивних, туристських змагань, походів, конкурсів, акцій, виставок тощо.

Індивідуальні заняття можуть організуватися також у формі навчання гри на музичних інструментах, індивідуальної трюкової, хореографічної, конкурсної підготовки, консультації для слухачів, пошукової роботи в архівах, бібліотеках, музейних сховищах, підготовці до участі в конкурсах, проєктах, програмах дослідницького спрямування.

Систему професійно-методичних умінь представлено вмінням організувати навчання відповідно до принципів науковості, свідомості, активності, наочності, доступності та посильності, міцності, індивідуального підходу; проводити уроки з навчального предмета, враховуючи особливості психічного розвитку школярів; відбирати та організувати навчальний матеріал; розробляти вправи та завдання для активізації самостійної діяльності учнів; формувати в учнів вміння вчитися; впроваджувати інноваційні технології викладання навчального предмета; чітко формувати та розробляти мету, зміст, методи, прийоми, засоби, форми для кожного уроку; забезпечувати розвиток загальної культури учнів, розширювати їхній світогляд; впроваджувати завдання на активізацію творчих здібностей, інтелекту, толерантності, здатності до соціальної взаємодії школярів; забезпечувати професійну спрямованість навчання в старших класах; володіти нетехнічними та технічними засобами навчання; здійснювати всі види контролю; проводити позакласну роботу з навчальної дисципліни (вдосконалювати знання, вміння, збагачувати досвід самостійно-творчої діяльності учнів, враховуючи їхні інтереси, виховувати ініціативність, ентузіазм, прагнення саморозвиватися); здійснювати факультативну роботу; пов'язувати аудиторну й позааудиторну роботу; проводити екскурсії, ігри, конкурси, фестивалі, вечори, предметні олімпіади, прес-конференції, дискусії; організувати гуртки та клуби за інтересами.

Окрім цього, важливим є виховання у майбутніх фахівців світоглядних рис, гуманітарної, природно-наукової, політичної культури, здібності до творчої педагогічної роботи, соціальної активності.

1. Закон України «Про виховання дітей та молоді»: Проект // Освіта України. – 2004. – № 72. – 14 вересня – С. 4-6.
2. Кондрашова Л. Формуючий потенціал навчання у вищій педагогічній школі / Л. Кондрашова // Рідна школа. – 2005. – № 8. – С. 12-15.
3. Клопота Є. А. Інтеграція молоді з обмеженими фізичними можливостями в суспільство: громадсько-правові, соціально-психологічні та інформаційно-технологічні аспекти: Метод посіб. / Є. А. Клопота, С. А. Бондаренко. – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – 114 с.
4. Молчан О. Дозвілля як важливий фактор соціально-культурної реабілітації молодих інвалідів / О. Молчан // Рідна школа. – 2002. – № 2. – С. 29-32.
5. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді: Проект // Освіта України. – 2004. – № 94. – 3 грудня – С. 6-10.
6. Совершенствование подготовки будущих учителей к руководству классом: Межвузовский сборник трудов. – М.: МОПИ имени Н.К. Крупской, 1987. – 159 с.
7. Трухін І. О. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник / І. О. Трухін, О. Т. Шпак. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
8. Яременко Н. В. Самостійна робота студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Дозвіллезнавство»: Навчально-методичний посібник / Н. В. Яременко. – 2-е вид., стереотипне. – Біла Церква, 2003. – 53 с.

Звекова В. К. Пути формирования в высшей школе способности специалиста к организации досуга детей с ограниченными возможностями.

В статье исследована проблема оптимизации профессиональной компетентности будущих учителей во время организации досуга детей с ограниченными возможностями; определены компоненты готовности к профессиональной деятельности и составляющие профессиональной компетентности будущего специалиста. Обосновывается обеспечение готовности специалистов системы образования детей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, будущий учитель, воспитатель, досуговая деятельность, дети с ограниченными физическими возможностями.

Zvekova V. K. Ways of forming ability of specialist in higher institutes of learning to organize leisure time of children with with special needs.

The paper investigates the problem of optimizing the professional competence of prospective teachers to organize leisure activities for students with special needs. Such components are defined as the readiness of a prospective specialist for his professional activities.

The key issue is raised as the preparedness of specialists of the educational system to deal with the problems of education of students with special needs and the professional competence of a teacher as an educator.

Key words: Professional competence, prospective teachers, educators, students with special needs.